

12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / П. Л. Фріс. – Київ, 2005. – 35 с.

2. Грудзур О. М. Кримінально-правова політика України в 2014 році, крізь призму законодавчих змін/ О. М. Грудзур // Політика в Україні : питання теорії та практики : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2014. – С. 59–63.

3. Куц В. М. Точне визначення завдань КК України – важливий аспект національної кримінально-правової політики / В. М. Куц // Політика в Україні : питання теорії та практики : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2014. – С. 45–48.

4. Тацій В. Я. Законотворчість : сучасні проблеми / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін // Голос України № 168 (4918) 10 вересня 2010 р. – С. 12–13.

Чернявський С.С., проректор
НАВС, д.ю.н., професор

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ’ЯЗКУ З ПРИМИРЕННЯМ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ

Відповідно до ст. 46 КК України, особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Ініціювати таке примирення можуть як підозрюваний, так і потерпілий (який нерідко першим виявляє бажання примиритись). Йдеться про ситуації, коли кримінальне правопорушення вчинене близьким родичем потерпілого або потерпілий унаслідок певної своєї кримінальної поведінки сам спровокував особу на вчинення злочину. Тож не має принципового значення, хто саме виступив ініціатором примирення (одна із сторін, обидві сторони чи їх

представники, близькі чи знайомі, працівники правоохоронних органів, суд, медіатори тощо). Важливішим є факт закріплення відповідного наміру сторін, подальші їх дії та правові наслідки таких дій.

Примирення особи, яка вчинила злочин, з потерпілим означає не лише відмову останнього від матеріальних претензій, а й взагалі – небажання потерпілого ставити перед органами досудового розслідування та судом питання про притягнення винуватої особи до кримінальної відповідальності. Причини такої відмови можуть бути різні: усунення заподіяної шкоди, вибачення перед потерпілим, родинні чи дружні стосунки між сторонами, жалість до особи, яка вчинила злочин (наприклад, при вимушеному характері посягання, коли його вчинення зумовлено тяжкою життєвою ситуацією), виникнення між потерпілим та обвинуваченим близьких стосунків після вчинення злочину. [1].

Новелою, закріпленою в КПК України, є те, що примирення може відбуватися між підозрюваним, обвинуваченим (підсудним), цивільним відповідачем, їх представниками, з одного боку, а також потерпілим, яким можуть бути як фізичні, так і *юридичні особи*, – з іншого. Головні зміни стосовно розглядуваного інституту стосуються оновленого процесуального статусу підозрюваного та потерпілого, їх представників, а також прокурора, процесуальні повноваження якого на стадії досудового розслідування значно розширилися.

З огляду на цивільне законодавство (ст. 80 ЦК України), юридична особа – це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Переважну більшість юридичних осіб приватного права становлять суб'єкти господарювання, які можна поділити на одноосібні та колективні. Представниками потерпілого – юридичної особи можуть бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 58 КПК України). З метою усунення дисонансу в закріпленні статусу юридичної особи в цивільному та кримінальному (матеріальному

та процесуальному) законодавстві, пропонується доповнити КК і КПК України положеннями такого змісту: *якщо потерпілим визнано юридичну особу, звільнення від кримінальної відповідальності відбувається на підставі заяви представника потерпілого про відшкодуванням заподіяних збитків.*

Отже, підставою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим слід вважати факт примирення сторін, незалежно від того, хто став ініціатором такого примирення, здійснив перші заходи до цього і завдяки яким зусиллям та кого таке примирення стало можливим.

Факт примирення означає оформлену в належній процесуальній формі відмову потерпілого від свої попередніх претензій і вимог до особи, яка вчинила злочин, прохання закрити кримінальне провадження. У кримінальному процесуальному законодавстві чітко не визначено форму та зміст такої заяви. Про відповідні наміри потерпілого можуть свідчити, зокрема: усна заява, закріплена в протоколі допиту (судового засідання); письмова заява, передана слідчому, прокурору або суду безпосередньо потерпілим; нотаріально засвідчена заява (у разі її надання представником потерпілого); укладена між сторонами мирова угода.

Примирення з потерпілим-фізичною особою має бути наслідком його вільного волевиявлення. Неприпустимим є неправомірний вплив (тиск) на потерпілого як з боку слідчого, прокурора чи судді, так і з боку підозрюваного, обвинуваченого чи його оточення (наприклад, залякування потерпілого чи його близьких, погрози на їх адресу тощо). У такому разі примирення з боку потерпілого визнається вимушеним, тобто таким, що не має юридичного значення та не є підставою для звільнення винуватого від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України.

Якщо ж потерпілими від злочину є кілька осіб, то підозрюваний повинен примиритися з кожним з потерпілих. *Недосягнення примирення хоча б з одним потерпілим виключає можливість застосування ст. 46 КК України [2].*

Відшкодування завданих злочином збитків потерпілому або усунення заподіяної шкоди є другою обов'язковою підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності. Факт заподіяння шкоди слід розглядати як певний юридичний факт, за наявності якого норма права пов'язує настання певних правових наслідків. Отже, шкода – це об'єктивна категорія, яка уявляє собою ті зміни, що настали в майновому, фізичному, психічному, моральному стані особи внаслідок вчинення злочину. Однак закон не вимагає, щоб шкоду потерпілому було відшкодовано в повному обсязі. Головне, щоб підозрюваний задовольнив претензії потерпілого. Водночас задоволення, наприклад, матеріальних претензій, може мати місце й частково протягом періоду часу, визначеного сторонами (поетапно). Відшкодування збитків чи усунення шкоди здійснює, як правило, сам підозрюваний. Проте це можуть зробити й інші особи за ініціативою особи, яка вчинила злочин, за винятком випадків, коли усунення шкоди пов'язане з його особистістю (наприклад, публічне вибачення перед потерпілим).

Дискусійним залишається й питання про визнання *підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості* як передумови для звільнення його від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим. У будь-якому разі, якщо підозрюваний, не визнаючи своєї винуватості у вчиненому злочині, погоджується на примирення з потерпілим, сподіваючись у такий спосіб уникнути обвинувального вироку та покарання, про звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням не йдеться.

Список використаних джерел

1. Шкелебей В. А. Доказування у кримінальному провадженні, що підлягає закриттю унаслідок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям / В.А. Шкелебей, О.В. Савенков // Юридичний часопис НАВС. – 2012. – № 2. – С. 139–147.

2. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Шакун В.І., професор кафедри кримінального права НАВС, д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрНУ

НЕПРАВОВІ ТЕРИТОРІЇ – НОВИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ УКРАЇНИ

На XII конгресі ООН по запобіганню злочинності і кримінальному правосуддю (Сальвадор, Бразилія, 12-19 квітня 2010 р.) були визначені нові загрози світової злочинності. Зокрема, наголошувалось на зростаючий ризик зближення представників транснаціональної організованої злочинності; зростаючі виклики транснаціональної екологічної злочинності; виклики пов'язані з випадками економічного шахрайства і незаконним використанням персональних даних, а також фальсифікації і піратському використанні цифрових; мультимедійних засобів.

Безпосереднім приводом для принципово нового підходу до проблеми злочинності стало її нестримне зростання у своїй різноманітності. Проте головним аргументом тут є тривога міжнародного співтовариства за майбутнє світового розвитку. Викликає занепокоєння та обставина, що злочинність і злочинний бізнес стали невід'ємною частиною всього життя суспільства, а в деяких випадках і як спосіб його розвитку. Латентність – головна риса і особливість сучасної злочинності, яка уже вийшла за межі усталених форм, визначених кримінологічною наукою.

Зазначені тенденції особливо гостро проявили себе останнім часом в Україні. Фактично за сприяння органів влади сусідньої держави йде підтримка організованих злочинних груп, які під надуманими приводами встановлюють власний порядок на